

BOEKEN DIE VERTELLEN

Er zijn verschillende boeken te koop bij de bewaarder. U kunt ook een boek per e-mail bestellen naar beth-haim@esnoga.nl. De portokosten worden extra in rekening gebracht.

Het boek 'Keur van Grafstenen', het levenswerk van David Henriques de Castro (1826-1898).

In 1865 begon De Castro als pionier met een onderzoek op de Portugees-Joodse begraafplaats. De belangrijkste resultaten van dit onderzoek, dat ruim dertig jaar in beslag nam, legde hij vast in keur van Grafstenen. Deze uitgave is een fotografische herdruk van de originele editie uit 1883, met een Engelse vertaling, een inleiding artikel over De Castro's onder-

zoek, beschrijvingen van zes extra grafstenen en een selectieve bibliografie. Het boek kost € 75,-.

Het Beth Haim van Ouderkerk door L.A. Vega.

De inleiding in dit boek is een samenvatting van de geschiedenis van de Spaanse en Portugees Joden, hun vestiging hier in het land en het ontstaan van de begraafplaats. Met de afgedrukte foto's, de daaraan toegevoegde beschrijvingen en literatuurlijst geeft dit een goed en compleet overzicht van de geschiedenis van Beth Haim. Het boek kost € 19,50.

Het Beth Haim in Ouderkerk aan de Amstel van Lydia Hagoort. Op basis van zeer uitgebreid onderzoek beschrijft Lydia Hagoort de geschiedenis van Beth Haim: de stichting van de begraafplaats, de landaankopen, de vele ceremoniën rond sterven en begraven, de zorg voor de uit Portugal meegenomen slaven, de begrafeniswet van 1869, de maatregelen die tijdens epidemieën werden genomen en nog veel meer. Bekende sefardische Amsterdammers als Samuel Sarphati en Salomon Rodrigues de Miranda worden van een onbekende kant belicht. Tenslotte worden nieuwe en schrijnende feiten gepubliceerd over het lot van de Portugees-Joodse gemeenschap in de Tweede Wereldoorlog. Het boek kost € 34,-.

UW BIJDRAGE

De historische Portugees-Israëlietische Begraafplaats in Ouderkerk aan de Amstel heeft dringend geld nodig voor:

- het behoud van de monumentale (waarvan vele marmeren) zerken
- de afronding van de restauratie op de grafvelden uit de tweede helft van de 19e eeuw
- een jaarlijks deskundig en intensief groenonderhoud

Help Beth Haim te behouden!

Bezoek onze website voor het laatste nieuws en recente foto's www.bethhaim.com

Voor de kleine Portugees-Israëlietische Gemeente in Amsterdam van na 1945 is het restaureren en onderhouden van hun begraafplaats een onmogelijke opgave. Daarom wordt uw steun gevraagd. Dit kan door het aanmelden als belangstellende en donateur, het doen van schenkingen, het nalaten van

legaten of het aanschaffen van boeken die over de begraafplaats vertellen. Als donateur wordt u met een nieuwsbrief regelmatig op de hoogte gehouden van onze inspanningen tot behoud van Beth Haim. De nieuwsbrief bevat dikwijls interessante geschiedkundige informatie over de begraafplaats. Een rondleiding zal u inspireren kennis te vergaren. En het wordt u nog meer duidelijk waarom wij een beroep op u moeten doen. Onze nabestaanden zullen u dankbaar zijn voor uw steun.

 Hierlangs afknippen

IK LEEF MEE MET BETH HAIM

JA, ik draag bij aan het behoud van Beth Haim.

Ik maak éénmalig een bedrag over van

€ _____

naar Postbank 69 34 112

Rabobank 35 18 48 800

(s.v.p. aankruisen)

Naam _____ M/V

Straat _____

Postcode _____

Plaats _____

E-mail _____

Datum _____

Handtekening _____

Stuur deze coupon na overmaking van uw donatie op aan: stichting David Henriques de Castrofond, in een ongefrankeerde envelop naar: Antwoordnummer 752, 1180 WC Ouderkerk aan de Amstel.

CASTRO NIEUWSBRIEF

Castro Nieuwsbrief is een uitgave van het David Henriques de Castrofond, Kerkstraat 10, 1191 JB Ouderkerk aan de Amstel, Telefoon 020-4963498, e-mail: beth-haim@esnoga.nl, www.bethhaim.com, Postbank 69 34 112, Rabobank 35 18 48 800

EEN BEZOEK AAN BETH HAIM

Het bezoeken van de Portugees-Israëlietische Begraafplaats Beth Haim is een uitstekend middel om scholieren (vanaf de bovenbouw basisschool tot en met het voortgezet onderwijs) een stukje educatie aan te bieden. Beth Haim is aangekocht door gevluchte Sefardische joden die in Spanje en Portugal werden verdrukt, en zich hier in Nederland konden vestigen en konden participeren in de bloei van de Gouden Eeuw. Omdat een joods graf eeuwige rust kent, is het bijzonder te zien hoeveel bekenden hier liggen. Leerlingen kunnen daardoor kennismaken met de vaderlandse geschiedenis uit die periode en leren hoezeer de joodse gemeenschap daarmee verbonden was.

Elk schooltype heeft zijn eigen kenmerken. Ook daar wordt rekening mee gehouden. Zo zal een joodse school langer stilstaan bij bekende Rabbijnen, zoals Menasse ben Israel (die enkele boeken heeft laten etsen door Rembrandt van Rijn). Een school met een christelijke achtergrond zal op de vele marmeren zerken Bijbelse afbeeldingen aantreffen en zal kunnen ervaren welke wederzijdse invloeden de Sefardische joden en de Christelijke leefomgeving gemeen hebben. Openbare scholen kunnen hun kennis verruimen met de reden waarom Spinoza in de ban werd gedaan, waarom hij niet hier begraven ligt, maar zijn ouders wel. De achtergrond van het school-

type is dus passend bij wat Beth Haim educatief te bieden heeft.

Ook wordt aandacht geschonken aan de recente geschiedenis: aan de oorlogsjaren 1940-1945, toen 6 miljoen joden zijn omgekomen en daarmee 90% van het Nederlandse Jodendom verdween. Dit door middel van een bezoek aan het gedenkmontument en aan enkele urnengraven op de begraafplaats.

De plaatselijke Jan Hekmanschool heeft het afgelopen schooljaar een bezoek gebracht aan de begraafplaats. Zowel leerkrachten als leerlingen waren zeer onder de indruk van wat Beth Haim educatief te bieden heeft. Het bezoek aan onze begraafplaats was onderdeel van een schoolproject met de titel "Geschiedeniscanon Ouderkerk".

AMSTELLANDDAG 7 JUNI 2009, U BENT VAN HARTE WELKOM

De oudste Joodse begraafplaats in Nederland is in 1614 aangekocht door Sephardische joden die tijdens de Inquisitie naar de Nederlanden waren gevlucht en hier hun bijdrage leverden aan de welvaart in de Gouden Eeuw - en daarna. De sporen daarvan zijn nog steeds waarneembaar. Nergens ter wereld zijn er zoveel fraaie marmeren zerken met bijbelse afbeeldingen te vinden. Bij aankoop van de begraaf-

plaats vermeldt de aankoopakte "het Huis ter Amstel" en in een latere aankoop-akte "het Hofland". De begraafplaats is in vele facetten door kunstenaars (zoals Jacob van Ruysdael, Romeyn de Hooghe, Bernard Picart en Abraham Blootelingh) vastgelegd. In het Alvares Vegahuis is een stand ingericht met informatie en met boeken over de begraafplaats.

Alvares Vegahuis

Nieuwsbrief over de restauratie van een uniek historisch monument te Ouderkerk a/d Amstel
Geef uw bijdrage op ons rekeningnummer Rabobank 35.18.48.800 of girorekening 6934112.

ONTSLUITING EN PRESENTATIE BEGRAFENISREGISTER 1639-1648

De drie Portugees-Joodse Gemeenten, Beth Israel (Huis van Israel), Beth Jahacob (Huis van Jacob) en Neve Shalom (Verblijf van Vrede) verenigden zich in 1639 tot één gemeente onder de naam Kahal Kados de Talmud Tora. Voor 1639 hielden de gemeenten ieder haar eigen registers bij. Nu de vereniging in 1639 een feit was, benoemden de Parnassim (bestuurders) David Salom (voormalig lid van Beth Israel) als administrateur van Beth Haim.

Een overbodig geworden register werd nu omgezet in een begrafenisregister voor de nieuwe Gemeente. Daarbij werden ook de offergaven vermeld. Administrateurs na hem zetten dit werk tot aan 1648 voort. Uit de plechtige woorden aan het begin van het begrafenisregister blijkt dat het administrateurschap als een bijzonder eervolle taak werd beschouwd: "para honra e serviço del Dio Bendito", "ter ere en dienst van de gezegende God".

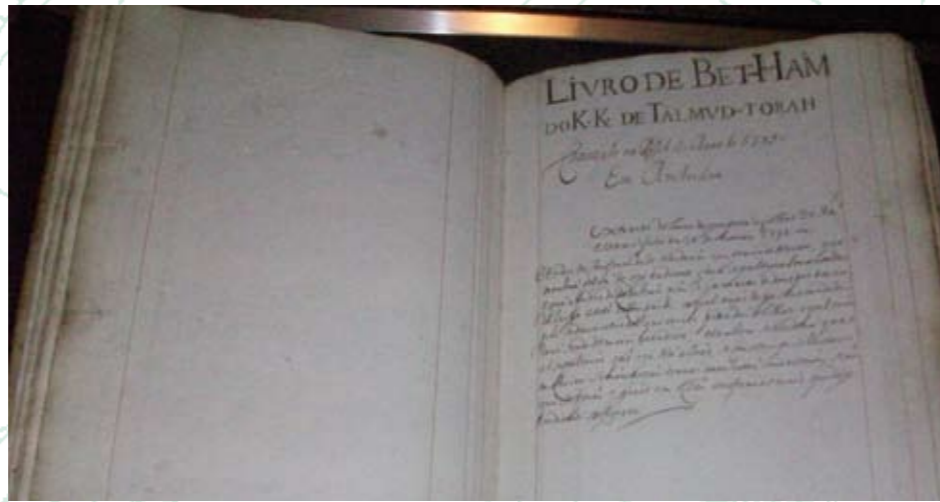
Van 1614 tot 1630 hield de Gemeente Beth Jacob een begrafenisregister bij. Oud-gemeente archivaris mevrouw W. Chr. Pieterse ontsloot dit register in 1970 en bracht het in boekvorm uit onder de naam "Livro de Beth Haim do Kabal Kados de Beth Yabacob".

Na dit register is er een leemte tot aan het register van 1639 tot 1648, dat nu op 13 november jl. in boekvorm (en digitaal op de website van het gemeentearchief Amsterdam) is gepresenteerd. Na 1648 is er weer een lacune tot aan 1680. Het register bevat waardevolle informatie en kan als bron dienen voor genealogen en historici.

De inschrijvingen bevatten gegevens over de overledenen: naam, familiërelaties, datum van de begrafenis, aanwezig bij de begrafenis en offergelden. Vooral de familiërelaties zijn door gebrek van vorige registers dus waardevol. Daarnaast valt onder meer op te maken welke Haham (Opperrabbin) een rede hield c.q. gehouden zou kunnen hebben.

Het register werd in het Portugees bijgehouden en telt 165 pagina's. Op de eerste drie bladzijden staan verordeningen.

- De eerste bladzijde refereert aan een in 1630 genomen besluit, dat paal en perk moest stellen aan de buitensporig grote grafmonumenten. De maximale maten zijn voortaan twee en een halve voet breed en zeven voet lang. Tot vandaag de dag is dit nog steeds de standaard maat voor grafzerken (70 bij 190cm).

- De tekst op de tweede bladzijde betreft de betaling van de Finta (kerkelijke belasting).
- Op de derde bladzijde staan de namen van de Parnassim die David Salom in 1639 als Administrateur verkozen.
- Op de vierde bladzijde beginnen de inschrijvingen van de overledenen. De eerste begrafenis die in het register wordt vermeld is van een klein meisje, jonger dan een maand, dochter van Michael Judah Leao, op 21 Nisan 5399. Soms komen er in het register onbegrijpelijke woorden voor. Vaak is het handschrift lastig te lezen. Dit alles tezamen waren de drijfveren voor Rabbijn H. Rodrigues Pereira om nu ook dit tweede register te (laten) ontsluiten en in boekvorm uit te laten komen.

Er zijn enkele opmerkelijke zaken uit het register te leren. Naarmate het register vordert kloppen de tellingen van de offergelden minder, en ook worden de uitgaven aan onderhoud, bier en brandewijn voor de arbeiders gaandeweg minder. In de noten zijn deze tellingen gecorrigeerd. De meest in het oog springende begrafenis is die van Baruch d'Osorio (die beschouwd wordt als de rijkste joodse koopman in die periode) op 23 september 1644. Tevens staan begrafenis van meegenomen zwarte slaven geregistreerd. Ook voor onze Asjkenazische geloofsgenoten is dit ontsloten register een aanwinst. Tot 1642 (aankoopjaar van de begraafplaats te Muiderberg) hadden de Asjkenazim namelijk nog geen begraafplaats. Deze werden tot dan op Beth Haim (en vaak op kosten van de Portugeese Gemeente) begraven. De laatste

begravenissen in dit register betreft twee begrafenis op 1 april 1648. Op die dag worden Abraham Ohefe (Oeb) en Judiqua Senhora begraven.

Op het gebied van het Portugees taalgebruik zijn wij Maxim P.A.M. Kerkhof dankbaar.

Een tweede dankwoord gaat uit naar Maatschappij tot Nut der Israelieten in Nederland die de uitgave in boekvorm mede mogelijk hebben gemaakt.

Ook zijn we de initiators van het project erkentelijk: Rabbijn H. Rodrigues Pereira, oud-gemeente archivaris drs. W. Chr. Pieterse en gemeente archivaris mevrouw L. Hagoort.

Wij zijn hun allen bijzonder dankbaar voor hun inspanningen bij het ontsluiten van dit bijzondere register.

Het register is in beperkte oplage gedrukt en is uitsluitend verkrijgbaar bij het Gemeentearchief Amsterdam (Gebouw De Bazel).

KINDERZERKEN LANGS DE KONINGIN JULIANALAAN

Kinderzerk van Abraham de Moshe Teixeira de Mattos

Langs de Koningin Julianalaan ligt een sloot die de begraafplaats afschermt van de weg. Tijdens het groenonderhoud is een zerkje ontdekt aan de slootkant, verscholen onder de struik. Een groot gedeelte van de zerk dreigde in de sloot te geraken. Het bleek de kinderzerk op het graf van Abraham van Moses van Joseph Haim Teixeira de Mattos en Rachel Mendes de Leon te zijn. Helaas is deze kinderzerk in 2 delen gebroken. De tekst is goed leesbaar, mede doordat deze onder het gras lag.

Zerk en registers geven aan dat "do anjo"-het engeltje Abraham Teixeira de Mattos geboren werd op 16 Hesvan 5581 (24 okt. 1820). Nog geen 10 maanden later stierf het kindje op 19 Menachem 5581 (17 aug. 1821) en werd op 21 Menachem (19 aug.) begraven.

Dankzij medewerking van het Gemeentearchief Amsterdam (Mevr. L. Hagoort), kwam schrijver van dit artikel er achter dat de vader van Abraham, Moses van Joseph Haim Teixeira de Mattos in 1821 Parnaas (bestuurder) van onze Gemeente was. In juli 1821 (een maand voor het overlijden van zijn zoon Abraham) was deze samen met twee andere Parnassim, A. Salvador en Jacob de Rafaël Mendes da Costa, op audiëntie geweest bij Koning Willem I in het Paleis op de Dam, om hem bij te praten over de situatie binnen de Portugeese Gemeente.

Deze periode (1821) is in economisch en sociaal opzicht een dieptepunt geweest. De Franse bezetters hadden het land leeggeplunderd. Koning Willem I, gekroond in 1814, probeerde orde op zaken te stellen, maar het herstel ging moeizaam. Pas na 1850 begon Nederland er een beetje bovenop te komen.

Rond 1820 was de armoede groot. Bedelaars bepaalden het straatbeeld. Ook in en rond de Snoge liepen mensen te bedelen om een stuk brood of wat geld. Pas na 1850 kwamen er verordeningen vanuit de Portugeese Gemeente die het bedelen strafbaar stelden. Het is de tijd van de stichting van de Koloniën van Weldadigheid (1818) waar de bedelaars en paupers (ook Portugeese Joden) naar toe gestuurd werden. Een van de oprichters hiervan was Jacob Mendes de Leon (hij was de schoonvader van dr. Samuel Sarphati).

In die tijd leefde ongeveer een derde van de Portugeese Joden van de bedeling (Sedaca). De families Teixeira de Mattos en Mendes da Costa waren het die in deze tijd de meeste bestuurders leverden aan diverse commissies, raden en Colleges van Parnassim. De twee families zullen weinig geleden hebben onder de armoede. Maar wel deelden ze met de armen van Amsterdam het lot van een hoog sterftecijfer onder (veelal) de kinderen door de uitbraak van epidemieën zoals de mazelen, roodvonk en later zelfs cholera.

Ook werd daar een andere kinderzerk aangetroffen. Deze zerk is in vijf delen omhoog gehaald. Opvallend was de vreemde vormgeving van de zerk.

De linkerhelft was groter dan de rechterhelft zowel in de lengte als in de (tekst-)breedte.

De rechterbovenhoek was keurig afgewerkt. De rechterhelft is de zerk op het graf van Rephael van Isaac Teixeira de Mattos en Judith Mendes da Costa. Deze werd geboren op 21 Ijar 5581 (2 mei 1821). "Do anjo Rephael" – het engeltje Rephael overleed na amper 4 maanden op 18 Elul 5581 (15 sept. 1821) en werd de dag erna begraven. Tien dagen na het overlijden van Rephael overleed diens broer Jahacob op 7-jarige leeftijd. Jahacob werd geboren op 20 Kislev 5575 (3 dec. 1814), overleed op 28 Elul 5581 (25 sept. 1821) en werd de dag erna (ingående Rosj Hasjana –Nieuwjaarsfeest-) naast zijn broertje Rephael begraven.

Slootzijde Julianalaan (midden struikje waaronder kinderzerk Teixeira de Mattos weggedrukt werd)

De graven verschillen van maat door het leeftijdsverschil. Toen het moment aanbrak om een zerk te plaatsen, werd rekening gehouden om het verschil van de grafmaten (zoals gebruikelijk is) aan te houden. Op Beth Haim hebben we vele kinderzerken gezien. Ook kinderzerken die meerdere kindergraven bedekken. Maar een zerk van een dergelijke vormgeving en verhouding zijn wij nog niet tegengekomen.

Helaas ontbreekt nog een deel van deze kinderzerk. We weten door een vergelijkende tekst op de linkerhelft wel wat op het missende gedeelte gestaan moet hebben.

In de kinderboeken staan de kindergraven geregistreerd als Careira (Rij) 1, Sepulturas (Graven) 9 tot en met 11, met graf 11 als laatste in die rij. Aankoop in deze rij was tegen f10,- per graflocatie. In 1821 was dit de duurste graflocatie voor kindergraven.

Kinderzerk van Jacob (links) en Raphael (rechts) de Isaac Teixeira de Mattos